

О. Ф. Загородня,
*старший викладач кафедри сучасних європейських мов,
Національна академія статистики, обліку та аудиту;
аспірант кафедри української мови,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Суспільно-політичний простір сучасної України особливо вартий уваги в період швидких соціальних трансформацій, які неминуче ведуть до змін у ментальному просторі людинності. Сучасна лінгвістика широко досліджує ментальність народу через вивчення його мовної картини світу. Категорія «мовна картина світу», з одного боку, пов'язана із власне системою мови. За В. Жайворонком, це «... мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему фонетичних явищ, лексико-семантичних і граматичних значень, а також стилістичних характеристик відбиває відносно об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини, тобто загалом картину (модель) світу як таку» [1, с. 15]. З іншого боку, будь-яку мовну картину світу неможливо відділити від людини, оскільки мова виражає, за В. фон Гумбольдтом, «дух народу», а за Б. Уорфом спрямовує спосіб мислення її носіїв. І. Голубовська тлумачить мовну картину світу як виражене засобами певної мови світовідчуття та світорозуміння етносу, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе в цьому світі [2]. Мовна картина світу є надзвичайно складним і динамічним явищем. Вона зазнає впливу багатьох екстралінгвістичних факторів: віку, статі, сфери діяльності та соціально-економічних умов існування носіїв; її структура і семантичне наповнення легко відбивають наслідки міжкультурної комунікації, швидко змінюються під час трансформаційних процесів у суспільстві.

Мовна картина світу широко вивчається лінгвістами за допомогою асоціативних експериментів [3], які полягають в тому, що респондентам пропонується надати слова-асоціації на певне слово-стимул. Асоціативне поле слова розкриває характер осмислення інформантами відповідного поняття, демонструє актуальні для них смисли, відображає їх емотивне ставлення до позначуваного об'єкту дійсності.

Аналіз осмислення суспільно-політичної лексики майбутніми фахівцями-економістами вбачається актуальним з огляду на важливу роль відповідних фахівців у державотворчих процесах та суспільно-економічних перетвореннях в Україні. З метою вивчення актуальних смислів у відповідній категорії респондентів нами був проведений вільний асоціативний експеримент серед студентів Національної академії статистики, обліку та аудиту. Респондентами виступила збірна група студентів фінансового факультету у кількості 25 осіб, яким були пред'явлені 35 лексичних одиниць

суспільно-політичного змісту, як-от: держава, лідер, країна, уряд, партія, політика тощо. Були визначені слова-асоціати з найбільшою частотністю появи (ядерні асоціати та асоціати ближньої периферії асоціативного поля), а також емоційно-оцінні асоціати, що відображають оцінку та смотивне ставлення респондентів до реалій сучасного суспільно-політичного простору; були визначені коефіцієнти позитивної / негативної оцінки стимулів. Деякі результати за досліджуваною групою відображені в табл. 1 (з коефіцієнтами частотності асоціатів та за мірою емоційної реакції респондентів на реалію, позначену словом-стимулом):

Таблиця 1

Результати аналізу осмислення студентами суспільно-політичної лексики

№	Слово-стимул	Ядерні асоціати та асоціати ближньої периферії АП	Приклади емоційно-оцінних асоціатів в АП	Коефіцієнт оцінки конотацій стимулів
1.	Незалежність	свобода (0,360), Україна (0,110), воля (0,071); 24,08 (0,071)	необхідність, політична	51,5
2.	Громадянин	України (0,270), українець (0,190)	патріот, особистість, свободівець	34,5
3.	Країна	Україна (0,180), держава (0,080)	рідна, єдина, моя, міцна, сім'я	32,0
4.	Прапор	України (0,190), жовто-синій (0,221), червоно-чорний (0,074)	честь, незалежність, душа	30,5
5.	Свобода	незалежність(0,210), слова (0,279)	Банду геть!	29,5
6.	Держава	Україна (0,400)	моя, єдина Україна, незалежна	26,0
7.	Громадянський обов'язок	закон (0,087)	потрібно виконувати, відстояти честь, повинен кожний	25,5
8.	Нація	люди (0,120), українці (0,077), єдина (0,077), народ (0,077)	здорова, рідна, єдина, молодіжна	25,0
9.	Демократія	Україна (0,091), США (0,091)	неможлива, немає, воля народу, вільна країна	22,0
10.	Армія	військо (0,065), сила (0,065)	герої, мужня, сильна	21,5

11.	Патріот	вірність (0,074), Україна (0,074), держави (0,074)	справедливий, безстрашний, мужній	21,0
12.	Реформа	зміни (0,370), постанова (0,091)	не завадило б, економічна, податкова	19,0
13.	Лідер	головний у всьому (0,080), націоналіст (0,040), народ(0,040)	впевнена людина, нема таких, патріот, чемпіон	18,5
14.	Конституція	закон (0,300), обов'язки (0,120), правила (0,077), України (0,077), право (0,077)	змінити, чесність	17,0
15.	Вибори	президент (0,361), голосування (0,110)	потрібно, народні, обман, махінації, голос народу	9,0
16.	Економіка	обліковці (0,054), держави (0,027), економісти (0,027)	дефолт, дно, снад, стабільна	9,0
17.	Сепаратизм	Крим (0,036), тріщина (0,036), відривати (0,036)	нісенітниця, жалогідність	-43,5
18.	Політика	українська (0,040), Майдан (0,040), Україна (0,040), реформа (0,040), економічна (0,040)	надоїла, грязь, шахрайство, свавілля, продажна, хабарництво	-15,5
19.	Революція	свобода (0,066), зміна (0,033)	відстоювання своїх прав, заколот	12,5
20.	Уряд	Кабмін (0,042), країна (0,042), головний (0,042)	брехня, крадії, бандити	-9,5
21.	Мітинг	протистояння(0,071), зброя (0,038), – Слава Україні! – Героям слава! (0,038)	мирний, боротьба	-2,0
22.	Політична партія	ложь (рос.) (0,071), політика (0,071), Правий Сектор(0,038), УДАР(0,038), Заступ (0,038), Партія регіонів(0,038)	ложь (рос.), обдурюють, крадіжка	-1,5

Бачимо, що в мовній картині світу майбутніх фахівців-економістів простежується чітка закономірність підтримки національного, гуртування і єдності, спрямованості на зміни, негативного ставлення до політичного безладу, активна позиція щодо виправлення недоліків суспільно-політичних умов існування. Поняття «Україн» є домінантою відповідного фрагменту мовної картини світу інформантів: воно червоною ниткою проходить через її складові, міцно пов'язується у свідомості респондентів з поняттями «незалежність», «громадянин», «країна», «прапор», «державна», «демократія», «патріот», «конституція», «політика».

Хоча, за В. П. Серкіним [4], мінімальна група респондентів психолінгвістичних експериментів має складатися з 25 осіб (що виконується в нашому фрагменті дослідження), необхідним є розширення інформантської аудиторії, збільшення кількості факультетів (ВНЗ економічного напрямку, географії проведення), залучених до експерименту. Це дозволить збільшити ступінь об'єктивності даних, виконати порівняльний аналіз асоціативних семантичних рис стимулів, визначити ступінь впливу екстралінгвістичних чинників на мовну картину світу відповідних категорій респондентів.

Список використаних джерел

1. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська ; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – [2 вид., випр. і доп.]. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
3. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е. И. Горошко. – Харьков. М. : Изд. группа «РА-Каравелла», 2001. – 320 с.
4. Серкин В. П. Методы психосемантики : [учеб. пособ.] / В. П. Серкин. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 207 с.